

Balt van Raamsdonk (82):

‘HOEVEEL LETTERS APPELMOES TELT, WEET IK NIET’

Tekst: Anouk van Westerloo
Fotografie: Annika Sakkers

Hij voelt zich soms als een roepende in de woestijn. Balt van Raamsdonk (82), zelf dyslectisch, ontwikkelde zijn eigen visie op de oorzaak van dyslexie en slecht lezen. Het is hem steeds duidelijker geworden dat het meest gangbare leesonderwijs niet voor iedere leerling geschikt is. Met zijn zogenoemde pre-leescurriculum Alfabedding denkt hij dyslexie en slecht lezen te kunnen voorkomen. Verschillende wetenschappers tonen belangstelling voor Alfabedding en ondersteunen Balts pogingen om de methode wetenschappelijk onderbouwd te krijgen. Een interview over de zoektocht naar het ‘waarom’ van een eigen leeronvermogen.

Volgens Balt is het huidige leesonderwijs voor veel kinderen niet geschikt. Ook hijzelf zou vroeger gebaat zijn geweest bij een andere leesmethode. Op de lagere school werd al snel duidelijk dat hij niet mee kon komen met het leestempo van de rest van de klas en met dat van zijn broers en zussen. Na de lagere school ging hij direct werken. In de horeca, in hotels, hij is gaan varen en heeft uiteindelijk een eigen bedrijf opgezet in de productie en verkoop van onderhoudsmiddelen voor auto's. Volledig autodidact is hij. Wie met hem praat, zou niet kunnen vermoeden dat hij niet heeft doorgestudeerd. Hij heeft het in het leven dus wel gered, maar altijd bleef die dyslexie knagen, het hield hem tegen. Ondertiteling kon hij niet volgen. Een brief schrijven was een ramp. Op zijn zestigste kon hij zijn bedrijf verkopen en

kreeg hij de tijd om zich eindelijk eens in zijn leesproblemen te verdiepen. Hoe leren mensen eigenlijk lezen? Wat is daarvoor nodig? Wat is dit voor een gek probleem dat ik heb? Balt: "Door mijn werk was ik gewend om heel analytisch te denken. Ik werkte met recepturen voor die onderhoudsmiddelen; precieze verhoudingen, alles moest kloppen. Zo heb ik mijn eigen leesproblemen ook proberen te analyseren."

GEEN PATROONERVARING

Jarenlang dyslexie-onderzoek heeft nog geen sluitende oorzaak voor ernstige leesproblemen aan het licht weten te brengen. De meest gangbare theorie is dat kinderen met dyslexie een zogenaamd 'fonemisch tekort' hebben. Dat wil zeggen dat dyslectici moeite zouden hebben met het

onderscheiden van de afzonderlijke letterklankjes binnen een hele woordklank. Maar volgens Balt van Raamsdonk ligt het eigenlijke probleem ergens anders. Niet een fonemisch tekort speelt mensen met dyslexie parten, maar een zogenaamd 'optisch identificatietekort', waarbij het woord 'optisch' géén betrekking heeft op al of niet goed zien!

Balt: "Waarop dan wel? Leren lezen begint met het leren van de letters. Niet alleen met het herkennen en benoemen ervan, maar vooral ook met het leren maken van een visuele voorstelling van letterbeelden en van combinaties van letterbeelden (oe, ui, ou, au, etc.) Voor iemand die goed heeft leren lezen, hebben de letters van een woordbeeld een betekenisvolle samenhang gekregen. De letters vormen dan een herkenbaar patroon dat is bepaald

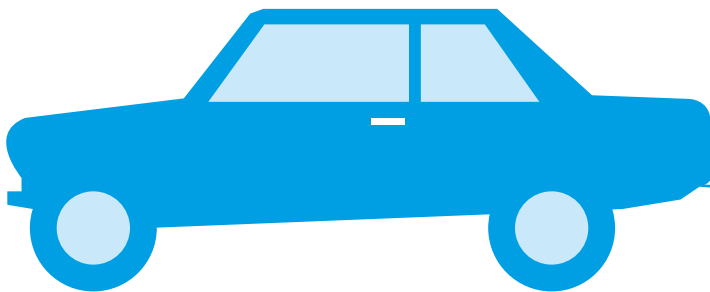
door de volgorde van de letters. Alleen wat als gehéél wordt herkend, kan als geheel worden benoemd.

Wie geen herkenbaar patroon ervaart bij het zien van een 'rijtje letters' kan niet in één oogopslag benoemen wat hij ziet, er klinkt niet direct een betekenisvolle woordklank innerlijk bij hem op. Juist deze samenhang, dit patroon, wordt door in aanleg 'zwakke' lezers – onder wie leerlingen met aanleg voor dyslexie – vaak niet ervaren. Zij zien een 'rijtje letters' maar patroonervaring blijft uit."

'GEEN PATROON HERKENNEN IN 'N RIJTJE LETTERS'

Leerlingen die moeite hebben met het ervaren van zo'n letterpatroon blijven volgens Balt hun toevlucht nemen tot het letter voor letter verklankend lezen, zoals ze dat door het huidige leesonderwijs aanvankelijk hebben geleerd. Dit probleem is niet het gevolg van een oogafwijking maar het hangt waarschijnlijk samen met een iets vertraagde verwerking van zintuiglijke prikkels – dus ook die van visuele prikkels – in de hersenen. Balt: "De factor aandacht speelt hierbij een grote rol. Lezen betreft nu eenmaal een zichtbaar gemaakte taal, die primair visueel moet worden benaderd."

Ter voorkoming van lees- en spellingsproblemen heeft Balt dus het reeds genoemde pre-leescurriculum Alfabetten ontwikkeld om klassikaal aan alle basisschoolleerlingen, dus niet alleen aan risicoleerlingen, te onderwijzen. Hij is ervan overtuigd dat met deze 'andere leesstart' kan worden voorkomen dat leerlingen – die daar aanleg voor hebben – blijven volharden in de inefficiënte leesstrategie van decoderend lezen, en van het zogenaamde 'hakken en plakken'.

EEN -S, EEN SLINGERTJE

Balt: "We hebben op school geleerd dat een woord bestaat uit afzonderlijke letterklankjes, en zijn daarin gaan geloven, maar feitelijk is dat niet waar. De gesproken taal is zichtbaar gemaakt door gebruik te maken van symbolen: letters. Voordat een kind met letters in aanraking komt, is een O gewoon een rondje, en een S een slingertje. Een woordbeeld ervaart hij als een rijtje willekeurige figuurtjes. Pas als je een kind aanleert dat zo'n slingertje ES heet, gaat hij het zien als een letter met een naam. Zo'n rijtje letters kan door speciale oefeningen als een uniek patroon, als een benoembaar woordbeeld, worden herkend. Je kijkt naar het woordbeeld en de woordklank klinkt tegelijkertijd

'LETTERS BEÏNVLOEDEN ELKAAR, NET ALS NOTEN IN EEN AKKOORD'

innerlijk op. De letterklanken beïnvloeden elkaar zodat je een vloeiende woordklank 'hoort', zoals muzieknoden elkaar beïnvloeden in een akkoord. Als de lezer de woordklank kent, heeft die klank tegelijkertijd betekenis, omdat hij die woordklank vroeger al, toen hij de taal leerde spreken, met de betekenis van dat woord heeft geïdentificeerd."

WOORDBLIND

Vroeger werden dyslectische kinderen 'woordblind' genoemd. Volgens Balt is dat helemaal niet zo'n gekke gedachte. "Ik kan een woordbeeld niet in één oogopslag herkennen en dus ook niet direct benoemen en begrijpen wat er staat. Ik heb wat ik zelf noem een 'optisch identificatietekort'. Ik zie de letters wel, maar ik ervaar geen herkenbaar patroon in de volgorde van de letters; ik identificeer het hele beeld niet direct met een betekenisvolle woordklank. Tussen zien en begrijpen zit een

vertragende factor waarvan dit 'optisch identificatietekort' een gevolg is.

Ik kwam er pas laat in mijn leven achter dat ik door dit fenomeen geen woordbeeld heb. Dat ontdekte mijn vrouw, Hansje. Ik kan mij nauwelijks een visuele voorstelling maken van een woordbeeld. Ik zou niet weten hoeveel letters het woord 'boom' telt bijvoorbeeld, laat staan een woord als 'appelmoes'. Ik zie het niet voor me en ik heb gemerkt dat kinderen die dyslectisch worden genoemd of leesproblemen hebben, dat ook niet kunnen." Als je een gesproken woord niet in letters voor je kunt zien, dan zie je dus ook de spelling niet. Balt: "Dat is waarom kinderen met dyslexie zoveel spelfouten maken, ze zien het niet voor zich. Spelfouten hóór je niet, die zie je. Het verschil tussen 'auto' en 'outo', kun je echt niet horen. Bij de meeste mensen ontwikkelt zich een soort 'niet plus' gevoel als ze 'outo' zien staan. Ik heb dat helemaal niet..."

VOORSTELLINGSVERMOGEN

Er is door verschillende wetenschappers hersenonderzoek gedaan waaruit blijkt dat goede lezers en slechte lezers verschillende activiteit in de hersenen laten zien. Snelle lezers maken een minder grote omweg, hebben een efficiënter pad gebaad in de hersenen. De didactische methode 'Alfabetbedding' die Balt met behulp van zijn vrouw ontwikkelde, is erop gericht om het ontstaan van die omweg in de hersenen, die slechte lezers maken, te voorkomen. Kinderen leren wel eerst het alfabet, maar niet spellend lezen. Ze leren vanaf het begin hele woordjes te lezen, zodat ze die als één geheel gaan zien. De focus ligt op het aanleren van het visueel 'voorstellingsvermogen'. Woordjes als één geheel lezen, mag niet worden verward met globaal of radend lezen, want tegelijkertijd leren de kinderen 'optisch spellen'. Optisch leren spellen doe je vanuit een visueel voorgesteld woordbeeld. Balt: "Dat gaat zo: laat een woordje zien dat de leerling aan de hand van een afbeelding al kent, bijvoorbeeld het

dit is geen outo

woordje 'tak' en zeg: 'Maak er een fotootje van in je hoofd! Haal het woordje weg en vraag: 'Kijk naar het fotootje; welke letter 'zie' je vooraan staan, welke letter zie je achteraan staan, welke letter(s) zie je nog meer?' Er wordt gewerkt met losse lettertjes, met plaatjes van voorwerpen en van hele woordjes. Het is heel belangrijk dat kinderen eerst de letters apart weten te benoemen en er zich een visuele voorstelling van kunnen maken, voordat je ze een heel woordje aanleert met die letters. Gebruik steeds de alfabetische letterklanken en niet de spraak-letterklanken. Spraak-letterklanken worden gebruikt voor het spellend leren lezen en dat is nu juist niet de bedoeling."

METHODES MATCHEN NIET

Na een Balanslezing over Alfabedding werd Balt aangesproken door een remedial teacher van een school bij hem in de buurt. Die stelde hem voor om op zijn school met een aantal leerlingen aan de slag te gaan. Balt: "In no time konden die kinderen woordjes bij plaatjes leggen en feilloos spellen. Het probleem was alleen dat deze kinderen met mij op een bepaalde manier leerden lezen en dan terug in de klas een hele andere methode kregen aange-reikt. Het was alsof ik ze laat zien hoe ze voorwaarts de trap op moeten lopen, en in de klas leerden ze dat ze dat achterstevoren moeten doen. Dat werkte elkaar tegen." Omdat die verschillende methodes niet met elkaar matchen, is het resultaat van Alfabedding tot nu toe nog niet goed meetbaar. "Maar ik weet dat het werkt, ik heb het in de praktijk gezien. Alfabedding is niet een zoveelste methode om dyslexie te behandelen, het is juist bedoeld om ernstige lees- en spellingsproblemen te voorkómen. Daarom begint de methode ook aan het eind van groep 2, nog voordat er daadwerkelijk leesonderwijs wordt gegeven."

MOEDIGE PROFESSIONALS

Verschillende wetenschappers tonen belangstelling voor Alfabedding en ondersteunen Balts pogingen

om de methode wetenschappelijk onderbouwd te krijgen. Professor Kees van den Bos, hoogleraar Leesproblemen en Dyslexie aan de Universiteit Groningen, en professor Frank Wijnen, hoogleraar Psycholinguïstiek aan de Universiteit Utrecht bijvoorbeeld. Allen zouden graag zien dat het pre-leescurriculum Alfabedding empirisch wordt getoetst op basisscholen en op die manier onder wetenschappelijk toezicht wordt gevalideerd. Balt: "Een promotie-onderzoek zou ook mooi zijn, dan kun je echt een aantal jaren nemen en de effecten goed in kaart brengen. Bijval van ouders en leerkrachten die iets in mijn methode herkennen, kan van veel betekenis zijn voor het stimuleren van nader onderzoek! Het is toch te gek voor woorden

**'WIE 'OUTO' LEEST, ZIET
DAT ER IETS NIET KLOPT.
IK HEB DAT NIET'**

dat tegenwoordig het leesniveau van zo'n kwart van alle basisschoolverlaters onder de maat is, met alle gevolgen van dien voor hun latere leven en functioneren in de maatschappij? Wij zoeken moedige wetenschappers en schooldirecteuren die het aandurven om het huidige paradigma op het gebied van het aanvankelijk leesonderwijs een eindje te verschuiven!"

MEER WETEN OVER ALFABEDDING?

Balt van Raamsdonk:

gbvanraamsdonk@hetnet.nl, 0343-451921.